

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי ו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת עבודה זרה - דף כז, א

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

על מי מוטל לחלוק את הבן?

הגמ' הביאה מחלוקת ר"מ ורבנן לגבי גוי האם מל ישראל או לא. בעקבות כך הגמ' דנה בכותי שמל, ובאשה שמלה. ועי' בתוס' ד"ה אשה שהביאו מחלוקת באכילת בגמ' ביבמות ע"ב, רבא רבא עמדי בדברי הגמ' שמילת בניו מעכבתו באכילת קרבן פסח, באופן שהתחייבו בין שחיתת הקרבן לאכילתו. בכה"ג, שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורים. ביאר רש"י (שם ד"ה חבושין) בשעת עשייה ומצות מילה מוטלת עליהם ולא על אחרים. והם אינם יכולים לעשות פסחון ושחט שלוחן עליהם ואשמועינן קרא שאם יצאו בשעת אכילה מילת בנו מעכבתו. עכ"ל רש"י. ועמד במהרש"א וז"ל (בד"ה כגון שהיה אביו), ויש לתמוה דהא אשה אינה חייבת לחלוק את הבן, דכתיב "אנתו" ולא אותה כדאמרין פ"ק דקידושין (כ"ט, א) וי"ל דהכא כיון דחייבת לעשות הפסח מצוה נמי עליה לחלוק את בנו, דמילת זכרים מעכבת נמי בה, דה"ל מילת עבדים מעכבת בה. עכ"ל. א"כ מדברי המהרש"א נראה, שאין חיוב על האם. אולם שאני ענין עיכוב אכילת פסח. כלומר, יש חיוב לאם לחלוק את בנו, אולם לא מתורת חיוב ב"פרשת מילה", אלא מחמת דין "אכילת פסח".

יסודו של המהרש"א, מבואר בגמ' יבמות (מח, א), שדורשת את הפסוק לגבי מילה המעכבת בקרבן פסח, עבד איש ולא עבד אשה, הרי אין לחלק בין עבד של איש לעבד של אשה, והרי אף עבד של איש מעכב באכילת קרבן פסח. מכאן הוכיח המהרש"א, שלגבי קרבן פסח, אין חילוק בין אישה בסיבת העיכוב. אולם בלשון רש"י יש דקדוק גדול, רש"י מתחיל ואומר, שכאשר שניהם בבית האסורים, הרי מצוות מילה מוטלת עליהם. אולם מסיים רש"י דבריו, "ואשמועינן קרא", שאם יצאו בשעת אכילה מילת בנו מעכבתו. רש"י, מסיים דבריו שיש עיכוב רק לאב, שהרי שניהם יצאו מבית האסורים, מדוע רש"י לא כתב שמילת בנו מעכבתם, כשם שהתחיל דבריו, שכאשר הם בבית האסורים המצווה מוטלת עליהם. בסוף לשון רש"י נראה, שיש עיכוב רק על האב, ולא על האם.

הנראה בזה, שלעולם עיקר המצוה לחלוק את הבן, מוטל על האב. כפי שדרשו חז"ל בגמ' בקדושין (א, כ"ט), כל מצוות הבן על האב לחלוקו וכו'. אלא כאשר אין האב יכול מוטל על האם לדאוג על מילת בנו. ולכן כאשר שניהם בבית האסורים מעכב את שניהם, מלאכרל כיון שהאב לא יכול, והאם עתה מצווה, ואף היא לא יכולה. אולם כאשר השתחררו מבית האסורים, חוזרת המילה לחיובה הראשוני, עתה מעכב את האב בלבד. אמנם לפום ריהטת המהרש"א, אף שאין סתירה לדבר, הדבר חסר מן הספר. שלפי דברי המהרש"א עולה, שיש דין באכילת קרבן פסח, שאף את האם זה מעכב. ולפי דקדוק לשון רש"י עולה, שכאשר יש אב שעליו מוטלת מצוות המילה, את האם זה לא יעכב באכילה. ועדיין צריך לתמוך.

אלא שבכלל צריך להשקיל, אם שייך לחייב את האם במצוות מילה. שהרי אם אינה מחוייבת בדבר, או אם מילה שמלה אשה, המילה פסולה, מדוע שתחייב לחלוק את בנו. או שנאמר שיש לה כעין אפטרופסות על בנו לחלוק אותו. כשן שיש לה מצוה לדאוג שעבדיה ימולו. או שאין ללמוד ממילת עבדים, שבעבדים אין הוא בהלכות עבדים, שאם להשתאף בבית עבד שלא מל. ולכן אינה יכולה להחזיק עבד שאינו מהול, ולא בתורת חיוב מילה. אלא בתורת חיוב מפרשת עבדים ומפרשת קרבן פסח, א"כ אין לנו ללמוד למילת בנו.

ככל הנראה האם מילה שייכת באשה או לא, לתדנו ממעשה דציפורה שמלה את אליעזר, "ותקח צפורה צר ותכרת את ערלת בנו" (שמות ד, כה). באמת, בגמ' לפנינו מבואר שיש מ"ד שפוסל אשה לחלוק. וא"כ הקשה איך קראתה מלה. ותירצו היא התחילה ומשה נמר. או אמרה לאחר.

אולם שיטת רבינו חננאל (הנדפס על הדף יומא פ"ב, ב), מצאנו שהמל את התינוק מצילו מן המיתה מאליעזר בנו של משה רבינו, שנאמר ויהי בדרך בלמון ויפגשו ד' ויבקשו המיתו לתינוק מפני שנתעצלה אמו ולא מלה אותו וכיון שהרגיש מלה אותו וקראתו חתן דמים. לתדנו מדבריו שיש חיוב אף לאם לחלוק בזמן שאב לא מל. (או דילמא שכל דבריו, במקום סכנה לחינוך. ובאמת אין חיוב לאם, אלא מדין פיקו"ר עשתה ציפורה. אולם אין לה מצוה המיוחדת לדאוג לחלוק את הבן. ואז יהיה משמע שאין במילה חלות מלבד מעשה שאף אשה כשרה בו. וצריך תלמוד).

ועיין במקנה (קידושין כ"ט, א) שנוקט שיש שני מקראות, חד "וימל אברהם את יצחק", מהא ליפניו שאב חייב לחלוק בנו. ובדלית שני מקראות, חד "וימל לך כל זכר". וא"כ נהי אשה ממועטת מ"אותו" ולא אותה, שאב מחוייב ולא אם, אולם בדין של ישראל מצד "המול לך כל זכר", לא מצאנו מיעוט לאם. ע"כ תו"ד. מבואר בדבריו שלא רק לגבי מילת עבדים לגבי אכילת קרבן פסח יש חיוב על האם, אלא כל אם מחוייבת מצד כל ישראל לחלוק את בנו.

אולם בריטב"א קידושין (שם) על קוש' תוס' (ד"ה אותו) אמאי בעי קרא למעוטי אשה, תפי' להו מצות עשה שהזמ"ג. נקט הריטב"א ע"כ דסד"א דנחייב את האשה מצד ב"ד וכאן לא דין על האשה שנדון מצות עשה שהזמ"ג, אלא חיוב ב"ד הוא תמיד, א"כ סד"א שתייה חייבת מצד דין הב"ד, קמ"ל שאינה חייבת כלל. (עיין ברמב"ן ובר"י)

אולם חידוש גדול מצאנו בדברי המהר"ח א"י (סי' יא) דנקט בסוף דבריו בבאור דברי הסוגיא ביבמות בפרק הערל, שיעקר חיוב מילה היא על האב, וב"ש"ל לא מצויים להתעסק במילת הקטן אפי' כאשר האב בבית האסורים, כ"ז שחובשים שציצילו לצאת כדי לחלוק. ונוקט שאם אימו לא היתה חבושה, חייבת לעסוק במילה דהמיעוט דאשה, הוא רק במקום שיש אב. ואם ביום השמיני האם לא היתה חבושה, והאב

היה חבוש המצוה מוטלת עליה, עד כדי שאם האב יצא מבית האסורים בין עשייה לאכילה, לא היה מעכב מלאכול, מכיון שהמצוה מוטלת על האם. לתדנו מדבריו בצורה ברורה שיש חיוב גמור על האם ועליה מוטל דיני מילת הבן. ואין נראה בפשטות הדברים שהוא רק ענין גבי מצוות אכילת הפסח אלא דין בכללות רק כאשר יש אב יש מיעוט לאם מחיוב מילת הבן.

העולה מתוך הדברים שבדאי הדיון חיוב על המילה לכתחילה מוטל על האב. אם האב לא יכול דנו הקדמונים האם אמו מחוייבת, או שיש לה דין מחמת כל ישראל או דומיא דב"ד? שמוטל עליהם לדאוג שיהיו עם ישראל מהולים.

ע' בטעמי המנהגים, בענייני מילה (אות תחוק) שלשונו מורה, שיעקר החיוב הוא על הב"ד. והדברים פלא. ואולי תינייש ע"פ הרמב"ם (מהמ"צ עשה ר"ט), שלשונו מורה, שחייב הוא על הבן, רק כל זמן שהבן קטן, ולא יכול לחלוק את עצמו, אז המילה מוטלת על האב. וא"כ ב"ד שיונים בהלכה זו. (מוכח מה שהרמב"ם כתב את העונש כרת בזאת המצוה, אף שאין סיבה לחייב את האב בכרת אם לא מל את בנו. ודו"ק)

בת ישראל לא תיילד מיה כיון שמיילדת בן לעכו"ם. **אבל מיה מיילדת** ישראלית. בת ישראל **לא תניק** בנה של עובדת כוכבים כיון שמדלת בן לעכו"ם, **ונמיה** מניקה בנה של ישראלית ברחוטה. **מבואר בבבב"א** שחלוקו דבר ר"מ ורבנן, **ולדעת ר"מ** לא תיילד בנה ישראלית כזכר במשנה, ולא מיה ישראלית כיון שחשודה על שפיכות דמים, **אפילו** שיש אחרות שראות משום שיכולה להניח ידה על מקום שמוחו של תינוק רופס ולהרוגו בלא שישומו לב, **ונקט ר"מ** שהיה מעשה שגיחכו על מיילדת מיה שהיא מיילדת בניו ליהודים, ואמרה שהרגה הרבה. **ולדעת רבנן**, מותר לגויה לילד כאשר שישראליות אחרות ראות, **והמעשה האמור**, אמרה רק כן כדי להרויח "תלוונות" חברותיה. **אבל** כאשר שתייה לבדן אסור.

וכן נחלקו לגבי הנקה, **ולדעת ר"מ** לא תניק מיה כיון שחשודה על שפיכות דם, אפילו שיש אחרות שראות כיון שיכולה להניח סם המוות על זידה עוד לפני שנסכסת לבית המיועד. **לרבנן** מותר בזמן שיש אחרות שראות. **החידוש בהנקה**, שהיה צד שמודים רבנן ל"ר"מ כיון שיכולה להניח סם המוות מבחוי. **והחידוש בלידה**, שהיה מקום לומר שמודה ר"מ בכה"ג שאחרות ראות.

התבאר במשנה שלא תיילד בת ישראל מיה, **בבב"א** מבואר שבשכר מותר, **וביאר רב יוסף** שהתירו משום איבה. **סבר רב יוסף** לא תיילד לילד בשבת משום איבה, **אמר לו אבי** יכולה לומר הישראלית לגויה שמותר לחלל את השבת על מי ששומר שבת, ולא על מי שלא שומר שבת. **עוד סבר רב יוסף** שמותר להניק בשכר משום איבה, **אמר אבי** יכולה לדחות את הגויה, אם היא **פניה** שברצונה להינשא. ואם **נשואה** תאמר שאינה רצונה להתנתות בפני בעלה.

מבואר בבבב"א שעכו"ם או רועי בהמה דקה שנפלו לבור, לא מורידים לכה בור, אבל גם לא מסייעים להם לעלות. **סבר רב יוסף** שבשכר יהיה מותר משום איבה, **אמר לו אבי** יכול לדחות את הגוי ולומר לו שבנו עומד בראש הגג וחושש שיפול, **או** קבעו לו זמן למשפט, וחייב למהר. **למד רבי אבהו לפני רי"ח**, העכו"ם ורועי בהמה דקה **אין מעלים ואין מורידים**. **אבל** מי שאדוק בע"ז שבהגדרתו הוא מין, או מי שמוסר ישראל, מותר **מורידים ולא מעלים**. **אמר רי"ח** "לכל אבידת אחיך" מרבה את המומר, א"כ צריך להשמיט מדבריו מומר, וא"כ אין דינו כמורידים ולא מעלים". **שואלת הגמ'** מדוע לא חילק בין מומר להכעיס למומר לתאבון, **מבאר הגמ'** שסבר רי"ח שמומר להכעיס הגדרתו "מין".

נחלקו רב אחא ורבינא, למ"ד, מומר לתאבון מוגדר כ"מומר". להכעיס מוגדר כ"מין". למ"ד אף להכעיס מוגדר כ"מומר", ומין זה העובד ע"ז. **שאלו מהבב"א** שמומר זה אחד שאכל דבר איסור, ומבואר שהיה להכעיס ונקרא מומר, **מבאר הגמ'** שמדובר שבא לטעום טעם איסור.

מורידים ולא מעלים "שואלת הגמ'" אם מורידים בודאי שאין מעלים, **ביאר רב יוסף בר חמא** בשם רב **ששת**, החידוש באופן שהיה כמדרגה בבור, ונוטל את העפר ואומר ששועה כן כדי שבהמתו לא תרד, ולמעשה הכוונה שלא להניח לו לעלות. **לרבה ורב יוסף**, שבא לכסות באבן את פי הבור כדי שלא יפילו לבור, **ולמעשה** חוסם את עלייתו. **ולדעת רבינא**, אם היה סולם מסלקו ואומר שברצונו להוריד את בנו מהגג.

לישראל מותר לחלוק מיה לצורך נרות, אבל לא לצורך רפואה שהרי זה בכלל "לא מעלים". **ולדעת ר"מ**, עכו"ם לא ימול ישראל מפני שחשוד על שפיכות דם, ואף שאחרים רואים יכול להטות את הסכין ולעשותו כרות שפכה. **לרבנן**, אם עומדים על גבו אחרים ורואים מעשהו מותר. **שואלת הגמ'** ממה שנחלקו ר"מ ורבי יהודה לגבי עיר שיש בה מוהל גוי ומוהל כותי, **ולדעת ר"מ** ימול הגוי ולא ימול הכותי, **ולדעת ר"י** ימול הכותי. **א"כ מבואר** שלא חש ר"מ שגוי ימול. בתחילה אמרו שיש להפוך את השיטות. **ושאלו** ממה שמבואר בבב"א "ואתה את בריתו תשמור" **שאמר רבי יהודה** שיש שיטתו מ"ל לא שייך לומר שלרבי יהודה מל הגוי. **אלא** לא הופכים את השיטות, **ולא חש ר"מ** שהגוי יזיק משום שמדובר במומחה ולא ירע את שמו הטוב. **וכן אמר רב דימי בשם רי"ח** שאם היה מומחה לרבים מותר לו לחלוק את ישראל ולא חוששים שיזיק.

א"כ מבואר שדעת רבי יהודה שכותי מל, והרי **מבואר** בבב"א שאמר רבי יהודה שישראל מל כותי, **אבל** כותי לא מל ישראל לכן שמל לשם גרויזים. **ולדעת רבי יוסי** לא מצאנו בתורה שיהיה מוטל מילה לשמה, לכן הכותי ימול ותתייקם המצווה, וקלל רבי יוסי את הכותי. **שאלו הגמ'** שבאמת הופכים את השיטות, **ולר"מ** כותי מל, וחוששים שגוי ימול. **והיה אמר** שגוי מל, **והבב"א** שנאמר בה שלרבי יהודה מילת גוי פסולה זה שיטת רבי יהודה הנשיא. **אמר רב חסדא**, רבי יהודה שפסל מילת כותי משום שלמד "לד המול" (ומה שנאמר "המול ימול" דברה תורה כלשון בני אדם). **ולדעת רבי יוסי** "המול ימול", כל מילה כשרה. ומה שנאמר "לד המול" מתייחס לגבי קרבן פסח.

מילת מיה פסולה, **אמר דרו בר פפא** בשם רב "ואתה את בריתו תשמור". **ולדעת רי"ח** "המול ימול", **ונדרש** יש שמל הוא ימול. **והנפק"ם** ערבי או גבנוני מהול, שהרי לרי"ח הוא מהול וא"כ יכול לחלוק, **ולדור בר פפא**, אסור לו לחלוק שאינו מזרע ישראל. **דוחה הגמ'** מלשון נדרים שמבואר שאפילו אם הגויים מהולים לא נחשב שהם מהולים. **אלא הנפק"ם** ביהודי שמתו אחיו מחמת מילה, הוא ישראל אבל אין הוא מהול. **דוחה הגמ'** מלשון נדרים שישראל אפילו שאינו מהול נחשב "מהול" וא"כ יכול לחלוק אחרים. **אלא הנפק"ם** באשה, **למד"א** ואתה את בריתו תשמור" אשה אינה בפרשת מילה, אבל **למד"א** המול ימול, נחשבת האשה כמהולה. **שואלת הגמ'** הרי צפורה אשת משה רבינו מלה, וא"כ איך יתכן שסוברים שאשה לא כשרה לחלוק, **מבאר הגמ'** שאמרה לאחר או היא התחילה ומשה רבינו סיים.